

Ko proslavi prisluhnejo tako prvošolci kot devetošolci

Barbara Levstek, prof. slovenščine in francoščine, OŠ Poljane

Priprava šolske proslave učitelje lahko postavi v zadrego. Učitelje sloveniste prvič zato, ker jo pripravljamo praktično vsako leto in se moramo izogniti temu, da bi se ponavljali oziroma da bi si bile proslave preveč podobne. Drugič pa zato, ker imamo v osnovni šoli učence stare od šest do petnajst let – razumevanje in okus šestletnikov pa sta precej drugačna kot razumevanje in okus petnajstletnikov. Članek podaja primer proslave ob slovenskem kulturnem prazniku, ki je bila med vsemi učenci zelo lepo sprejeta in je potekala še pred epidemijo koronavirusa. Z zanimanjem so jo brez klepetanja, presedanja, raznih šumov ... od začetka do konca spremljali vsi učenci in na koncu nastopajoče nagradili z gromkim aplavzom. Članek je tako lahko komu v pomoč pri pripravi lastne proslave ali pa navdih za še bolj izvirno prireditev.

Uvod

8. februarja, ko Slovenci praznujemo osrednji slovenski kulturni in državni praznik, na naši šoli vedno pripravimo proslavo, ki je tako ali drugače vezana na kulturo – bodisi na glasbeno ali besedno umetnost, likovno umetnost ... Tokrat smo jo zopet posvetili Francetu Prešernu, vanjo pa vtkali različne elemente umetnosti.

Kot že rečeno se ob pripravi proslave mentorji vedno znova srečamo z vprašanjem, kako narediti proslavo privlačno za učence vseh starosti osnovne šole. Kako se lotiti prireditve, ki bo privlačna za prvošolčke in za tiste starejše učence, ki se že bližajo koncu šolanja v devetletki? Kako pritegniti najmlajše in najstarejše učence hkrati, da bi mlajši razumeli in se starejši ne bi dolgočasili? Kako narediti nekaj novega, svežega?

Od ideje ...

Učiteljici slovenščine sva dobili začetno idejo, ki se je kasneje kar sama od sebe sproti razvijala – Prešerna bomo predstavili skozi oči otrok. Kaj vedo mlajši učenci o Prešernu? Večji vedo že veliko, vsega pa vendarle ne ... Kaj bi se jim zdelo še zanimivo? Kako povezati Prešernovo življenje in našo sodobnost, zakaj se vsako leto podelijo Prešernove nagrade? O nagradah in podelitvi le-teh v resnici vedo zelo malo, proslave si običajno niti ne ogledajo. Bi jim predstavili še kakšno Prešernovo pesem, ki je pri pouku ne obravnavamo? Vse te ideje je bilo potrebno združiti v celoto.

Pri pripravi proslave so sodelovali učenci šestega razreda, ki so postali igralci, napovedovalci, lutkarji, scenografi in še kaj. Delo so si razdelili tako, da je bil vsak zadolžen za nekaj. Skratka – celotno proslavo so izvedli šestošolci.

Kasneje sva slovenistki k proslavi privabili še učiteljico likovne in učitelja glasbene umetnosti, ki sta vsak s svojim bogatim znanjem prireditev še obogatila – učiteljica likovne umetnosti je prispevala svoj del pri izdelavi lutk in scene, učitelj glasbe pa s pevskim zborom in izbranimi pesmimi.

Ideja je bila naslednja: napovedovalki proslave imata dvojno vlogo – dajeta vtis, kot da je njun nastop namenjen tako gledalcem televizije kot tudi nam, občinstvu. Začne se uradno, kot nekakšen govor – mogoče kot »začetek Prešernove proslave v Cankarjevem domu«.

... do izvedbe

Napovedovalki bereta resno, slavnostno, oblečeni sta svečano. Njun nagovor je dokaj zahteven.

Gledalci pred televizijo so štiri otroci, ki so jih starši pustili same doma, saj so odšli v gledališče. Gledajo proslavo ob kulturnem prazniku in ne razumejo, kaj pripovedujeta napovedovalki. Vedo pa, da je govora o Prešernu pa tudi o Prešernovih nagrajencih. Skozi njihov pogovor učenci spoznavajo Prešerna, slišijo že znane stvari ter stvari, ki so jih mogoče slišali prvič. Pogovarjajo se v neknjižnem jeziku.

TIMOTEJ: *Jutri je praznik, ni šole, juhuhu! Mami pa ati sta šla v gledališče, kaj bomo delal? A gremo igrat igrce?*

VSI: *Ja ... Nina, ugasn TV!*

NINA (bulji v TV): *Ne, ne, čak, lej to – a je to una dvorana, v kateri smo bli s šolo v 4. razredu? Lej, kolk ljudi! Pa zbor, orkester, zastava!*

BRINA: *To je Cankarjev dom, Galusova dvorana!*

EVA: No, dej naglas, da slišmo, mogoče bo pa kej zanimivga.

Otroci gledajo televizijo, tudi ko zbor poje himno – kakor da je himna hkrati tudi na televiziji.

Napovedovalka »po televiziji« pove:

Nocoj, na predvečer kulturnega praznika, smo se zbrali na osrednji proslavi v Cankarjevem domu. Podelili bomo najvišja priznanja za dosežke na področju umetniškega ustvarjanja – Prešernove nagrade in nagrade Prešernovega sklada, ki so najvišja priznanja Republike Slovenije za dosežke na področju umetnosti.

Otroke začne zanimati:

NINA (še bolj pozorno gleda TV): Pa kdo so vsi ti ljudje? Nikogar ne poznam ...

EVA: Jst pa še zmerom nč ne razumem, kar govorijo.

BRINA: In vse to zarad Prešerna! Jst pa nč ne vem o njem!

TIMOTEJ: Hmmm ... to bo res verjetn zarad Prešerna. Sej ga vsi poznamo, sam skoz bl se mi zdi, da je nekaj več kot himna pa Vrba pa doktor Fig, kot smo se učil v nižjih razredih.

Druga napovedovalka nadaljuje z branjem:

France Prešeren je uresničil idejo Matije Čopa in začel pisati sonete in romance. Postal je prvi slovenski pesnik v modernem smislu in z njegovo poezijo smo Slovenci v literarnem pogledu postali enakovredni evropskim narodom. Pomemben je pred-

vsem zaradi moči misli, ki jih je prinesel v slovensko pesništvo 19. stoletja. Vendar njegov vpliv na jezik ni bil takojšen, ampak se je zgodil šele z zamikom.

Besedilo je prezahtevno za mlade gledalce, kar jih spravlja v slabo voljo, hkrati pa vzbuja radovednost. Zvedavost jih nato potegne v brskanje po računalniku.

BRINA: Čak, sej lohk na internet mal pogledamo!

TIMOTEJ: Eva, pejd po prenosnik. V šol zmeri pravjo, da računalnik ni sam za igrce, ampak nej nam večkrat služ tud za to, da se kej naučimo za šolo, za življenje.

NINA: Men se zdi, da je o Prešernu na internetu velik podatkov. No, brat Jošt omenja spletno stran PREŠEREN.NET – včasih kej bere pa poslušá recitacijo Povodni mož.

Obdelajo različne teme: Prešernovo življenje, šolanje, poklic, prijatelje, družino, pesmi, še posebej himno:

BRINA: A se je res v šoli treba naučiti eno Prešernovo pesem na pamet?

NINA: Ja, res, sej sem rekla, da brat ves čas poslušá in gleda stran PREŠEREN.NET. Jošt že zna Povodnega moža, mami pa prav, da so se včasih na pamet naučili Zdravljico.

BRINA: A himno?

NINA: Ne, himna je sam besedilo 7. kitice – pa še to le ob glasbeni spremljavi. Naša himna je najlepša, sej govori o svobodi in prjateljstvu med vsemi narodi in ludmi. Tega si vsi želimo, a ne?

Dotaknejo se njegovega značaja. Deklica Eva bere s spleta:

Bil je izreden človek, četudi se je skozi življenje večkrat težko prebijal, je vedno poskrbel za reveže. K njemu so hodili večkrat na dan. Po navadi jim je dal kak krajcar ali pa jim celo ponudil katero izmed svojih starih oblek. Otroci so ga oboževali. Zanje je imel vedno pripravljen rdeč mošnjiček s krajcarji in polne žepe sladkih fig, zaradi katerih je dobil naziv Doktor fig. Otroke je rad razvajal. Včasih jim je polepšal dan in jih odpeljal na kosilo ob svečah in dobrotah, ki so jih bili redko deležni. Kadar je hodil po ulici, je na tla metal denar in otroke radostno opazoval, kateri bo do denarja prišel prvi.

Nekaj izvedo tudi o njegovem videzu, kar jih vedno znova zanima, saj vedo, da se Prešeren ni pustil slikati. Nina s spleta prebere (pri tem učenec ob strani kaže star koledar, na katerem so različne upodobitve Prešerna):

Sodil je med srednje velike ljudi. Njegova rame-na so bila široka, povešena, drža malomarna in vase pogreznjena. Do svojega 30. leta je bil vitek, nato se je hitro začel rediti. Njegov krojač je imel vedno težave s šivanjem njegovih oblek – ko je bil suh, mu je bilo težko sešiti obleko, ki bi mu bila prav, ko pa se je malce poredil, mu pa elegantne obleke niso več pristajale. Po navadi je nosil frak, na glavi cilinder, ki je bil največkrat potlačen. Oblačil se je v temne obleke, svetlih ni maral. Njegova stalna obutev so bili škornji. Na vsakogar je napravil dober vtis, saj ni bil vzvišen, ampak preprosto kmečki človek.

Skratka: skozi pogovor štirih otrok smo skušali prikazati že znane stvari o našem največjem pesniku, še bolj pa so nas zanimala manj znane podrobnosti, saj so le-te za otroke veliko bolj zanimive.

BRINA: *Uau, potem imamo zaradi Franceta Prešerna kar dva praznika! Sam ... 3. decembra pa nismo bili frej, smo imel pouk!*

EVA: *Ja, no, zato, ker je državni praznik in dela prost dan samo 8. februar. A veš, da smo Slovenci zelo posebni v tem? Večina drugih držav kulturnega praznika sploh nima!*

Izvejo tudi, da je bila njegova podoba na starem bankovcu za 1000 slovenskih tolarjev, danes pa ga na kovancu za dva evra nosimo v denarnicah. Po njem se imenujejo številne šole, ulice in trgi.

Prireditev večkrat pretrga šolski zbor z izbranimi pesmimi, ki jih je učitelj glasbe premišljeno izbral in dopolnjujejo celoto ter ustvarjajo slavnosten občutek proslave. Nazadnje pri brskanju po računalniku otroci naletijo na eno najbolj znanih pesmi *Od lepe Vide*, ki je prepesnitev stare dolenske balade.

EVA: *Lej tole sliko – ena punca pa črnc! Kaj piše spodi?*

TIMOTEJ: *Prešeren se je pod vplivom svojih prijateljev Andreja Smoleta in Čeha Emila Korytka zanimal tudi za ljudske pesmi, ki jih je prepesnil po svoje. Ena najbolj znanih je pesem *Od lepe Vide*, ki je prepesnitev stare dolenske balade.*

EVA: *Dej, poiš, če najdeš kej na youtube!*

TIMOTEJ: *Hmmm ... ne, nobenga filma ... aha, lej, ena igra je ... Nastopajo Vida, zamorc, sonce, luna, kraljica ...*

BRINA: *Dej, poglejmo!*

Odločijo se torej, da bodo na YouTubeu pogledali igro o *Vidi*, zamorcu, kraljici ...

Lutkovna predstava

Igra, ki jo otroci gledajo po računalniku, je v naši proslavi lutkovna predstava. Čudovit velik grad iz kartona skriva učence – bralce, ki berejo pesem po vlogah, nekateri učenci pa so animatorji lutk, ki oživijo pred nami in se sprehajajo pred gradom. Še prej je bilo pesem potrebno preoblikovati v dramsko besedilo. Odločili smo se, da bo bralcev/pripovedovalcev spremnega besedila več in ne samo eden, medtem ko so bile ostale vloge točno razdeljene (*Vida*, *Zamorc*, *Sonce*, *Luna*, *Kraljica*). Tako je imel čisto vsak učenec iz 6. a priložnost sodelovati pri predstavi – bolj pogumni so imeli vidnejše vloge, učenci, ki si drugače sploh ne želijo nastopati, pa so lahko npr. skriti za kuliso le premikali lutke. Ko so se na koncu priklonili pred gledalci, pa so bili vsi enako ponosni na svoje delo.

Lepa Vida je pri morju stala,
tam na prodi si plenice prala,
črn zamor'c po sivem morju pride,
barko vstavi, praša Lepe Vide:
»Zákaj, Vida! nisi tak' rdeča,
tak' rdeča nisi, tak' cveteča,
kakor ti si prve leta bila?«

Vida Lepa je odgovorila:
»Kak' rdeča b'la bi in cveteča,
ker zadela mene je nesreča;
oh, doma je bolno moje dete,
poslušala sem neumne svete,
omožila sem se, starca vzela,
malokdaj sem s'rotica vesela,
bolno dete ves dan prejokuje,
celo dolgo noč mož prekašljuje!«

Črn zamor'c ji reče ino pravi:
»Če domá jim dobro ni, žerjavi
se čez morja vzdignejo, ti z mano
pojdi srčno si ozdravit rano.
Kaj ti pravim, pote, Vida zala,
je kraljica španska me poslala,
ji dojiti mladega kraljiča,
sinka njen'ga, mlad'ga cesariča.
Ga dojila boš ino zibala,
pest'vala, mu post'ljo postiljala,
da zaspí, mu pesmi lepe pela,
huj'ga dela tam ne boš imela.«

V barko Lepa Vida je stopila;
al' ko sta od kraja odtegnila,
ko je barka že po morju tekla,
se zjokala Vida je in rekla:
»Oh! sirota vboga, kaj sem st'rila,
oh! komú sem jaz doma pustila
dete moje, sinka nebogljen'ga,
moža moj'ga z leti obložen'ga!« —

Ko pretekle so b'le tri nedelje,
jo h kraljici črn' zamor'c pripelje. —
Zgodaj Lepa Vida je ustala,
tam pri oknu sonce je čakala,
potolažit' žalost nezrečeno
poprašala sonce je rumeno:

»Sonce, žarki sonca, vi povete,
kaj moj sinek dela, bolno dete?«
»Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali?
Včeraj svečo rev'ci so držali,
in tvoj stari mož je šel od hiše,
se po morju vozi, tebe iše,
tebe iše in se grozno joka,
od bridkosti njemu srce poka.« —

Ko na véčer pride luna blede,
Lepa Vida spet pri oknu gleda,
da b' srčno žalost ohladila,
bledo luno je ogovorila:
»Luna, žarki lune, vi povete,
kaj moj sinek dela, bolno dete!« —
»Kaj bi delal zdaj tvoj sinek mali,
dan's so vbogo s'roto pokopali,
ino oča tvoj je šel od hiše,
se po morju vozi, tebe iše,
tebe iše, se po tebi joka,
od bridkosti njemu srce poka.« —

Vida Lepa se zajoka huje,
k nji kraljica pride, jo sprašuje:
»Kaj se tebi, Vida, je zgodilo,
da tak silno jokaš in tak' milo?« —
Je kraljici rekla Vida zala:
»Kak bi s'rota vboga ne jokala,
ko pri oknu zlato sem posodo
pomivala, mi je padla v vodo,
je iz okna padla mi visoc'ga
kup'ca zlata v dno morjá globoc'ga.« —
Jo tolaži, reče ji kraljica:
»Jenjaj jokat' in močiti lica!
Drugo kup'co zlato bom kupila,
te pri kralju bom izgovorila.

Id', kraljiča doji moj'ga sina,
da te mine tvoja bolečina.« —
Res kraljica kup'co je kupila,
res pri kralju jo je 'zgovorila;
Vida vsak dan je pri oknu stala,
se po sinku, oču, mož' jokala. —

Pesem balada učence pretrese:

EVA: Kakšen žalostn konc! A pol sta res oba, sinček pa mož, umrla? Ja, kaj pa Vida, a je pol šla domov?

TIMOTEJ: Ne, celo življenje je ostala pr španski kraljici. Zelo ji je blo žal ... Joj, en kup žalostnih stvari! Dejmo se kej bl veselga pogovarjat!

BRINA: Ja, dejmo! Ampak smo se pa dons velik stvari naučili! Upam, da do 8. razreda ne pozabim vsega!

EVA: Vsako leto praznuj kulturni praznik, pa bo! Pa ne samo zato, ker je šole prost dan, ampak se spomni vsaj ene stvari, povezane s Francetom Prešernom.

NINA: Pa tudi na to, da kultura ni samo pesništvo, slikarstvo, ples, ampak je kultura del vsakega človeka – ne le branje, gledališče, igranje instrumentov, ampak tudi pozdravljanje, da vrneš nasmeh, prosim in hvala ...

Odzivi učencev

Že dolgo ni bilo med publiko take tišine in tako pozornega spremljanja. In tako dolgega aplavza.

Najmlajše učence je še posebej navdušil svet lutk, ki so jih prelepo izdelali učenci pod mentorstvom učiteljice umetnosti. Tudi sceno so izvirno izdelali učenci pod budnim očesom iste učiteljice. Ko smo lutkam vdahnili še življenje, je bilo vzdušje zares čarobno. Lutke so mlajšim otrokom že same po sebi ljube, vanje se zlahka vživijo, zdaj pa so z njihovo pomočjo spoznali še ljudsko pesem, ki jo je Prešeren prepesnil po svoje. Prav tako so bili navdušeni starejši učenci. Njim je bila proslava všeč zaradi preprostega pogovora v slengu med otroki, zaradi vtisa, da se to dogaja v domači dnevni sobi

in bi se lahko dogajalo tudi pri njih doma, ter zaradi nekaterih informacij, ki so jih slišali prvič.

Zaključek

Veliko zaslug, da je bila proslava tako dobro sprejeta, imajo tudi šestošolci, ki so se res izkazali pri ustvarjanju proslave od začetka do konca. Lepo je bilo gledati, kako so uživali v delu – od izdelovanja lutk, scene, igranja. Vsak učenec je svojo vlogo vzel skrajno resno in odgovorno. Na koncu so si zaslužili res velik aplavz.

Pevski zbor je s prepevanjem pesmi, ki so vsebinsko ustrezale vsebini, ozračje samo še obogatil. Otožne pesmi so podkrepile tragično vzdušje balade.

Hkrati smo učencem približali proslavo v Cankarjevem domu in podelitev Prešernovih nagrad. Učenci so lahko zaznali razliko med knjižnim jezikom (zborna slovenščina – govor napovedovalk), nekknjižnim jezikom (otroci pred televizijo oziroma računalnikom) ter preprostim ljudskim jezikom v baladi, hkrati pa opazovali, kdaj se katera zvrst jezika uporablja. S kombinacijo gledališke igre in lutkovne predstave smo ustvarili zanimivo prireditev, ki je bila sodobna (otroci so uporabljali računalnik oziroma so preko spleta pridobivali podatke) in hkrati klasična (oder – gledališče), predvsem pa sveža in privlačna za vse starosti učencev. Proslava ni bila pretežka za mlade gledalce, hkrati pa je bila dovolj zanimiva za starejše učence, ki so zelo zahtevna publika – sploh zadnja triada, saj se jim hitro vse zdi »brez veze«.

Viri in literatura

Prešeren, F. (1987): *Pesem od lepe Vide*. Ljubljana: Prešernova družba.
Sivec, I. (2009): *Ribčev dohtar*. Mengeš: ICO, d. o. o.
Vir 1: France Prešeren (2018). Dostopno na https://sl.wikipedia.org/wiki/France_Prešeren, 20. 1. 2018.

